№ 241 Դեկտեմբերի 28 Երեքշաբթի 1882 Դեկտեմբերի 28 Երեքշաբթի № 241

ՏԱՍՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ: Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան —2 ժամ (Բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

„ՄՇԱԿ"

ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ ԼՐԱԳԻՐ

(ՏԱՍՆ ԵՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

ԱՌԱՋԻԿԱՅ **1883** ԹՒԻՆ

կը հրատարակվի նոյն ձևով և նոյն պրօգրամայով:

ՊՐՕԳՐԱՄԱ.

I. ՏԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: II. ԱՌԱՋՆՈՐԴՆԵՐ, ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐ: III. ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Ընդհանուր յօդուածներ, թղթակցութիւններ, լուրեր: IV. ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Ընդհանուր յօդուածներ, թղթակցութիւններ, լուրեր: V. ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ: VI. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ: VII. ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Ֆելիետօն, վէպեր, ինքնուրոյն և թարգմանական յօդուածներ գիտութեան ամեն ճիւղերից, թղթակցութիւններ: VIII. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ: Տարեկան 10 րուբլ, վեց ամսվայ 6 րուբլ, իւրաքանչիւր ամսվայ 1 րուբլ:
ՀԱՏՈՎ համարները 5 կոպէկ:
ՀԱՍՑԷՆ. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մի յոբելեան:—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Նամակ խմբագրին: Ներքին լուրեր:—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Արտաքին լուրեր:—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ:—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Խաչագողի յիշատակարան:

ՄԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆ

Կիրակի օր կատարվեցաւ Թիֆլիսում „Մեղու Հայաստանի" լրագրի գոյութեան քսան և հինգ ամեայ յոբելեանը:

Մենք ոչինչ չէինք խօսում և ոչինչ չէինք խօսի այդ տօնախմբութեան վրա, եթէ չը պատահէր հետևեալը. յոբելեանի Նախընթաց օր „Մշակի" խմբագիրը հրաւիրատոմսակ է ստանում յոբելեանի մասնաժողովի կողմից ներկայ գտնվելու յոբելեանին և „Մեղուի" հիմնող քահանայ Մանդինեանի հոգեհանգստին:

Կան մարդիկ, որոնց յատկանիշը ոչինչ կամ շատ քիչ կամ շատ անորոշ համոզմունք ունենալն է: Երևում է, որ մասնաժողովի անդամները դեռ չը գիտեն որոշել սկզբունքը անձնական յարաբերութիւնից: Նրանք կարծում են, երևի, որ կարելի է համոզմունքը փոխել, ինչպէս մարդս գլխարկ է փոխում: Նրանք երևի, կարծել են որ այդ հրաւիրատոմսակով „Մշակի" խմբագրին համբերողութեան դաս են տալիս: Բայց միշտ այսպէս է լինում. այն մարդիկ, որոնք զուրկ են համոզմունքից, միշտ ծայրայեղութեան մէջ են ընկնում և երբէք չը գիտեն որոշել այս ու այն գաղափարի սահմանը, չը գիտեն որտե՞ղ է վերջանում համբերողութիւնը և որտեղ է սկսվում համոզմունքի հաստատութիւնը:

Մենք ընդդէմ չենք որ մարդիկ տօնեն այս ու այն հիմնարկութեան յոբելեանը: Պարզ է որ այն անձինք, որոնք համակրում են „Մեղուի" ուղղութեանը, կատարեալ իրաւունք ունէին տօնել այդ լրագրի գոյութեան քսան և հինգ ամեակը: Բայց մեզ ուղարկել հրաւիրատոմսակը ներկայ գտնվելու Մանդինեանի հոգեհանգստին և „Մեղուի" յոբելեանին,—դա կամ գործի էութեան վերին աստիճանի անհասկացողութիւն է, կամ ծաղր ու յանդգնութիւն է: Մենք հազար անգամ ասել ենք բացարձակապէս մեր լրագրի մէջ, որ „մենք կը ցանկայինք որ „Մեղուի" փոխարէն քսան ուրիշ հայոց թերթեր հրատարակվէին Թիֆլիսում, բայց ամբողջ սրտից կը ցանկանայինք որ „Մեղուն" ոչնչանար, որովհետև նա մոլորեցնում է ամբոխը, շողքորթում է ազգս և խաւար ժողովրդի ամենաստոր ինստինկտներին, ֆանատիկոսութիւն է գրգռում ամբոխի մէջ, պաշտպանում է ամեն հին և փտած գաղափարներ, ամեն մարդուն որ մի նոր միտք է առաջարկում, անուանում է „դաւաճան ազգի և եկեղեցու" և այլն: Մի՞թէ այդ բոլորից յետոյ մենք կարող էինք գնալ ու ներկայ գտնվել այն լրագրի տօնախմբութեանը, որին յարատեւութիւն մաղթել մենք չենք կարող, այն լրագրին, որ քահանայ Մանդինեանցի օրով ամենաոխերիմ թշնամի էր լոյսի, առաջադիմութեան, գիտութեան, աշխարհաբար լեզուի գործածութեան, ամեն նորութեան, ամենակատաղի հակառակորդ Նազարեանցի ու Նալբանդեանցի, որոնց գրականական գործունէութիւնը մի պայծառ դարագլուխ է կազմում հայոց նոր գրականութեան մէջ, իսկ այժմ Սիմօնեանցի ու Սպանդարեանցի օրով, նոյն լրագիրը ամենաոխերիմ թշնամի է „Մշակի", որ իրան պատիւ է համարում ամենագլխաւոր կէտերի մէջ ամենահաւատարիմ աշակերտ լինել „Հիւսիսափայլի":

Ինչպէս Մանդինեանց քահանան Նազարեանցին ազգի և եկեղեցու դաւաճան էր անուանում, այնպէս էլ այժմ Սիմէօնեանց ու Սպանդարեանց „Մշակի" խմբագրին ու մեր ամբողջ խմբագրութեանը ազգի ու եկեղեցու դաւաճան են անուանում, որովհետև տեսնում են որ „Մշակը" հետևող և շարունակող է „Հիւսիսափայլի:" Ինչպէս հին „Մեղուն" մեղադրում էր Նազարեանցին թէ նա բողոքական է, այնպէս էլ նոր „Մեղուն" մեզ է մեղադրում թէ մենք նոր կրօն ենք քարոզում և ցանկանում ենք որ հայը կրօնափոխ լինի:

„Մեղուի" թէ անցեալ և թէ ներկայ շարժառիթները մի են:

Բայց մենք չենք հասկանում՝ ինչպէս գտնվեցան մարդիկ, որոնք կարող էին երեւակայել թէ մենք ներկայ կը գտնվենք Նազարեանցի ոխերիմ թշնամու հոգեհանգստին և մեր ուղղութեանը հակառակ կուսակցութեան յոբելեանի տօնախմբութեանը:

ԽԱՉԱԳՈՂԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

—

Պարսկաստանի հայերի 1827 թւի գաղթականութիւնից յետոյ, թէև Սալմաստ գաւառի բնակիչների մեծ մասը, որպէս ցոյց տուի վերևում, տեղափոխվեցան դէպի Երևանեան նահանգը, բայց Սալմաստի մէջ դարձեալ մնացին մի քանի հարիւր տուն խաչագողներ և մնում են մինչև այսօր:

Սալմաստում եղած ժամանակս ես յաճախ գնում էի խաչագողների գիւղը. իմ նպատակն էր ոչ միայն ուսումնասիրել այդ բախտախնդիրների կեանքը, այլ ինձ առաւել հետաքրքրում էր մի երևելի խաչագողի պատմութիւնը, որին կոչում էին Մուրադ: Ինձ ցոյց տուին նրա տունը, ես մտայ այն գեղեցիկ սենեակը, որի մէջ մի ժամանակ ապրում էր այդ նշանաւոր մարդը, որ թողել էր իր արհեստակիցների յիշողութեան մէջ շատ և շատ զարմանալի պատմութիւններ: Մուրադը վաղուց մեռած էր, աւելի ճիշտ կը լինէր ասել՝ սպանված էր, առանց ժառանգ թողնելու: Ես գտայ նրա կինը միայն, եօթանասուն ամեայ պառաւ Նանային: Դա մի կին էր խիստ բարի երեսով և խելացի աչքերով: Նա շատ գթասրտութեամբ յանձն առեց պատմել ինձ մի քանի դէպքեր իր ամուսնի կեանքից: Բայց ինչ որ պատմեց, այն էլ բաւական էր իմ հետաքրքրութիւնը յագեցնելու համար:

Երբ ես փոքր ինչ մտերմացայ պառաւի հետ, երբ նա հասկացաւ իմ հետաքրքրութեան նպատակը, աւելի համակիր եղաւ դէպի ինձ: Իմ հարցերի՝—չէ՞ մնացել արդեօք հանգուցեալից որ և իցէ գրաւոր բան: Նա վերկացաւ, և մի հնադարեան պահարանից դուրս բերելով մի տետրակ, դողդոջուն ձեռքով տուեց ինձ: Ակերակների մէջ թաղնված գանձ գտնողը այնքան ուրախ չէր լինի, որքան ուրախացայ ես նոյն րոպէում: Այդ, հնութիւնից գունաթափ, քրքրված տետրակը Մուրադի օրագիրն էր: Նա գրված էր զանազան ժամանակ, զանազան գոյն մելաններով: Մի քանի տեղերում պակասում էին ամբողջ երեսներ. մի քանի տեղերում ես սկսված գլուխը մնացել էր առանց վերջացնելու: Այսու ամենայնիւ, տետրակը բովանդակում էր իր մէջ խիստ հետաքրքիր տեղեկութիւններ թէ՛ հեղինակի և թէ՛ առհասարակ խաչագողների վերաբերութեամբ: Նրա թերութիւնները լրացրեց պառաւը իր պատմութիւններով:

Ես վաղուց պատրաստութիւն ունէի գրել մի բան խաչագողների կեանքից, և այդ բաղձանքը իրագործելու համար, բաւական էր ինձ օգուտ քաղել Մուրադի օրագրութիւններից: Այդ օրագրութիւնը կոչվում էր «Խաչագողի Յիշատակարան»: Ես էլ այդ անունը տուեցի իմ վէպին: Բարեկամներիցս ոմանք խորհուրդ էին տալիս ինձ չը տալ այդ վէպը: Բայց մինչև երբ պիտի ծածկենք մեր կեղտերը: Դա նոյնը կը լինէր, ինչպէս մի հիւանդ ամաչելով թաքցնէր այն վէրքերը, որոնք օրըստօրէ աւելի փտելով, նեխելով, վարակում են մարմնի ամբողջ կազմուածքը…

Պառաւը, որի մասին յիշեցի վերևում, բանաստեղծական տիպ չէ, դա մի և նոյն Նանան է, որին կը տեսնէ ընթերցողը այդ վէպի ընթացքում: Նա մեռաւ 1857 թւին, ապրելով որպէս տարիների կին և բարեպաշտ քրիստոնեայ: Իսկ Մուրադը, այդ վէպի հերոսը, նոյնպէս պատմական անձնաւորութիւն է: Նա վերջը խաչագողների հասարակութիւնից հեռանալով, մտաւ մի այլ խմբի մէջ, դարձաւ անդամ մի այլ հասարակութեան, որի հետ կը ծանօթանայ ընթերցողը, երբ լոյս կը տեսնի իմ «ԿԱՅԾԵՐ» կոչված աշխատութիւնը, որ այժմ մամուլի տակ է:

Վերջացնելով իմ նախաբանը, սկսում եմ «Խաչագողի Յիշատակարանը», պահպանելով նոյն ձևը, և նոյն դասաւորութիւնը, որպէս Մուրադը գրել էր իր օրագրութիւնները:

—

Ա.

ԹՈՅՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ԿԱԹԻԼՆԵՐԸ

Ես հայր չեմ տեսել: Մայրս ասում էր, որ ես դեռ չը ծնված, հայրս թողեց հայրենի երկիրը, գնաց դէպի օտար աշխարհ և պանդխտութեան մէջ կորաւ:

Երկար ժամանակ մենք նրա մասին տեղեկութիւն չունէինք. ոչ նամակ էինք ստանում և ոչ որ և իցէ լուր: Մի անգամ յայտնվեցաւ հօրս պանդխտութեան ընկերը, բերեց նրա մատանին, և ասաց մօրս, հաղորդեց նրա մահուան բօթը: Մեր գիւղի կնիկները համոզում էին մօրս, որ թաղել տայ այդ մատանին գերեզմանատան մէջ և հօրս համար մի յիշատակարան կանգնեցնէ: Բայց մայրս չը կամեցաւ, որովհետև նա ամենևին չէր հաւատում, որ իր ամուսինը մեռած է: Նա վճռել էր սպասել, երկար տարիներ սպասել հօրս վերադարձին: Այդ պատճառով նա մերժեց հօրս մահուան բօթը մեզ բերող մարդու ձեռքը, որ ցանկանում էր մօրս հետ ամուսնանալ:

Մօրս կոչում էին Նազանի. նա շատ գեղեցիկ կին էր և բարի, ով չէր սիրի նրան: Բայց նա ասում էր, եթէ իմ ամուսնի մահը ստոյգ ևս լինի, դարձեալ ցանկութիւն չունի մարդու գնալու, որովհետև մտածում է իր երեխաների համար: Մենք, երեխաներս, չորս հոգի էինք,—մէկը ես և երեք քոյրեր:

Գիւղը, ուր բնակվում էինք մենք, կոչվում էր Սարայ: Դա Սալմաստայ ամենագեղեցիկ գիւղերից մէկն էր: Շրջապատած բոլորաձև այգիներով, նա, կարծես, թաղնված լինէր խիտ անտառների մէջ: Նրա միջով հոսում էր Զօլա գետը և ոռոգում էր բոլոր այգիները:

Հօրից զրկվելով, մենք մնացինք մեր քաւոր Պետրոսի խնամակալութեան ներքոյ:

Քաւոր Պետրոսը յայտնի էր մեր գիւղում որպէս փորձված, խելացի և լաւ մարդ: Նա այնքան սիրելի էր ժողովրդին, որ բոլորը նրա անունով էին երդվում: Դեռ ժամատան կոչնակի առաջին զարկը ձայնը չը լսված, դեռ քահանաները չեկած, քաւոր Պետրոսը եկեղեցու դռանը կանգնած էր լինում, սպասում էր, որ դռները բաց անեն, գնայ իր վաղորդեան աղօթքը կատարելու: Նա այն տեսակ մարդկանցից էր, որ Սաղմոսը, Աւետարանը և Նարեկը ձեռքից բաց չեն թողնում, միշտ հոգու և Աստուծոյ արքայութեան վրա են մտածում: Մայրս շատ ուրախ էր, որ իր զաւակները մի այդպիսի բարեպաշտ մարդու հովանաւորութեան էին յանձնված:

Բացի քաւոր Պետրոսից մենք ուրիշ բարեկամ չունէինք:

Ես ունէի մի հօրեղբայր միայն, որին կոչում էին Մինաս: Նա մօտ յիսուն տարեկան մարդ էր: Ես երբէք առանց սարսափելու չեմ կարող յիշել այդ մարդու միշտ տխուր, միշտ անհոգ և վայրենի դէմքը: Նա միանգամայն իրան տուած էր զուարճութեան և ամբողջ օրերով տանը չէր գտնվում: Մենք զարմանում էինք, թէ որտեղից այնքան վաստակում էր նա, որովհետև ոչ մի արհեստ կամ պարապմունք չունէր: Նա երբեմն մի քանի ամիսներով, իսկ երբեմն մի քանի տարիներով անհետանում էր, չէր երևում, և յանկարծ յայտնվում էր ոսկիներով լի քսակով: Ինչպէս էր վաստակում, ինչ հնարքով էր ձեռք բերում այդ ոսկիները,—ես հասկանալ չէի կարողանում, միայն տեսնում

Մենք մեր համոզմունքները զգեստների պէս չենք փոխում: Մենք գիտաւորութիւն չունենք նմանվել այն պարոններին, որոնք առանց հասկանալու թէ ինչ են անում, ներկայ գտնվեցան թէ Նազարեանցի հոգեհանգստին և թէ Մանդինեանցի հոգեհանգստին: Եւ նկատեցէք որ այդ անձինք, որոնց թւում և մասնաժողովի անդամներն էլ, մեծ մասամբ համալսարանական մարդիկ են, ուրեմն պէտք է որ որոշ համոզմունքի տէր մարդիկ լինէին:

Ուրիշ բան է համակրել „Մեղուի“ ուղղութեանը և ներկայ էլ գտնվել նրա 25 ամեայ յօբելեանին: Մենք այսպէս ենք հասկանում համոզմունքների ազատութիւնն ու գաղափարների համբերողութիւնը. մենք բնական ենք գտնում որ այն մարդիկ ներկայ գտնվեն „Մեղուի“ յօբելեանին, որոնք ճշմարիտ այդ լրագրի ուղղութեանը համակիր են, բայց մենք, համարելով այդ ուղղութիւնը վերին աստիճանի վնասակար, մեզ չէինք թոյլ տալ ներկայ գտնվել այդ տեսակ լրագրի յօբելեանի կատարմանը:

Մի և նոյն ժամանակ մենք չենք կարող հասկանալ որ մի և նոյն մարդը համակրէր և „Հիւսիսափայլին“ և „Մեղուին“ իսկ մեր համալսարանականների մեծ մասը ապացուցին որ նրանք այդ տեսակ մարդիկ են. շատ ժամանակ չէ նրանք ներկայ գտնվեցան „Հիւսիսափայլի“ հիմնողի, Նազարեանցի հոգեհանգստին և այժմ ներկայ են գտնվում Նազարեանցի ոսոխի թշնամու, քահանայ Մանդինեանցի, „Մեղուի“ հիմնողի հոգեհանգստին և այժմեան „Մեղուի“ յօբելեանին:

Իսկ ուրիշ անգամ մենք կը բացատրենք մեր միտքը, որ եթէ այդ տօնախմբութիւնը մի մասնաւոր խմբի գործ չէր, այլ Թիֆլիսի հայոց հասարակութեան գործ էր, այդ հասարակութիւնը կարող էր այս րոպէիս տօնել քան և հինգ ամեայ յօբելեանները այնպիսի գործունէութիւնների, որոնք „Մեղու Հայաստանի“ լրագրից շատ աւելի բարձր են:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 25 դեկտեմբ.

Այս օրերս պատահեցաւ ինձ կարդալ մեր գրականութեան մշակներից մէկի մի երկասիրութիւնը «Գինեդև» վերնագրով: Գինեդև, հեղինակի ասելով, մի անուն է, որ ժողովուրդը սովոր է տալ այն մարդուն՝ որ անդադար հարբելու ախտն ստացած ունի. իբր մի դև մտած լինի ախտացեալի փորը, հրաւիրելով նորան գինու կամ առհասարակ ոգելից ըմպելիների անսպառ և չարաչար գործածութեանը:

Գինեդևը շօշափում է երկրագործների և Էրզրումից գաղթածների վարք-բարքը, սովորութիւնները, ընտանիքը՝ գերդաստանի հօր միահեծան փարչութեան տակ, պառաւական նախապաշարմունքները, հնահաւատ հնաւոր պառաւների չարաթոյն սոսկալի լեզուն՝ իբրև խարող խարազան հնաւանդ լաւ թէ վատ օրէնքների չափից խոտորվողների համար՝ բայց և, ուշագրաւ հակադրութիւն, նոցա սրտաշարժ գթածութիւնը իրենց լեզուից և շատ անգամ անգթամ յարձակումներից թշուառացեալի վրա, համեստ ու աշխատասէր արհեստաւորի արդարութիւնն ու հաւատարմութիւնը և անիրաւ մեծատան փքածութիւնն ու պայթումը, հայրական կամ ծնողական բռնակալութեան անմեղ զոհեր՝ ամուսնական ասպարիզում,—և Գինեդևը մի այդպիսի բռնակալութեան արդասիք և այլ մանր ու մունր ճոխ պարագաներ. նա շօշափում է այդ բոլորը, ահա այդ է Գինեդևի հիւսուածքը:

Գինեդևը մի վէպ է, որ, մեր կարծիքով, ախորժով կը կարդացվի ամենից, մանաւանդ գաղթականներից, և, յատկապէս ախալցխացիներից, որոնց վարք ու բարքի և շատ յատկութիւնների կենդանի նկարագիրն է: Բայց Գինեդևը թանգ նիւթ է բանասէրների համար. ժողովրդական բառեր, ոճեր, մեծամանց (մեծամանք) ասացուածներ, երգեր և խաղեր՝ ուռճաքաշար զարդարում են այդ հիւսուածքը: Այդ բոլորում ժողովուրդն է խօսում: Հեղինակը առաւելապէս հաւատարիմ է մնացել ժողովրդի խօսքի ոգուն և ձևին. և այդ էլ հեղինակի երկասիրութեան կարևոր արժէքներից մին է:

Մեդալը իր միւս երեսն էլ ունի, անշուշտ. բայց մենք սահմանն անցած կը լինէինք, եթէ խօսէինք նաև այդ երեսի վրա. դա կը մնայ ապագային:

Պատճառն, որ ինձ մղեց այդ տողերը գրելու, ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ մի բուռն ցանկութիւն՝ Գինեդևը շուտով տպված տեսնել: Այո, եթէ ներելի է, մեր նորածիլ գրականութեան պաշտպանների և մեր ընկերութիւնների ուշադրութիւնը նաև ուզում ենք հրաւիրել այդ երկասիրութիւնն ի լոյս ընծայել տալու վրա:

Ազգային բնիկ գրականութեան ծագումն ու առճումը ժողովրդի ինքն իր վրա մտածել սկսելու և խորհրդածելու բարեգուշակ մեծ նշանն է: Անձը քննելը քննադատելը՝ անձի փրկութիւնն հոգալու մտքով միայն տեղի ունի: Անձնաքննութեան նորածին ձգտումը սնուցանելն ու պահպանելը, գէթ սկզբում, պաշտպանների արժանաւոր գործն է լինելու:

Վերջացնում ենք, յատուկ ներողութիւն խնդրելով մեր բարեկամ հեղինակից, առանց որի գիտութեան կամ թոյլտուութեան իր Գինեդևի գոյութիւնն ու անունը հրապարակ հանեցինք, ականջ դնելով միայն մեր անձնական բարի ցանկութեան դրդմանը:

Ա. Մ. Ե. Գ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Մշակի» թշնամիները չեն բաւականանում մամուլի մէջ զանազան ինսինուացիաներ անելու մեր թերթի դէմ, բայց այլ և այլ քաղաքներ նամակներ էլ են գրում, հասարակութեանը համոզելու համար որ «Մշակին» չը գրվեն: Այդ տեսակ նամակներ Թիֆլիսից ուղարկված են եղել Ախալցխա, Երևան, Ալէքսանդրապոլ և այլն: Մեր ձեռքը հասան այն նամակների պատճէններ, որոնք ուղարկված են եղել Ախալցխա: Իսկ Երևանից ահա ինչ են գրում մեզ: «Երևանում այս օրերս ստացվել են Թիֆլիսից մի քանի անձանց վրա նամակներ, որոնցով համոզում են երևանցիներին եկող 1883 թւին «Մշակին» չը գրվել, իբրև մի ազգադաւ, ապականիչ լրագրի: Բայց մենք կարող ենք համարձակ մեր և շատերի բերանից ասել, որ ինչքան էլ գրեն այդպիսի նամակներ, մենք շատ լաւ գիտենք «Մշակի» ուղղութիւնն էլ, նրա ազգօգուտ լինելն էլ: Ինչքան կամենան, թող բաղդախնդիրները գրեն, մենք յոյս ունենք որ այդպիսով «Մշակը» առաւել ևս կը գրաւի հայ հասարակութեան համակրութիւնը:»

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են հետևեալը: «Լսում ենք որ 1883 թւականից Երևանում կը հրատարակվի շաբաթական մի թերթ «Երևանի յայտարարութիւններ» վերնագրով, հայոց և ռուսաց լեզուներով, պ. Էմին Տէր-Գրիգորեանցի խմբագրութեամբ:»

—

Մեզ գրում են ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ հետևեալը: «Կարող եմ ձեզ որպէս հաստատ լուր հաղորդել որ Մանկունու մօտ գտնվել է 25,000 րուբլ գումար, թէ թղթադրամով և թէ այլ արժեթղթերով: Մանկունու մօտ գտնվել է վեհափառի կտակը, որը վաւերական չեն համարում: Դեկտեմբերի 21-ին իշխան Եազօն Թումանօվ էջմիածնից Թիֆլիս է ուղևորվել:»

—

Մեզ գրում են հետևեալը: «Իգդիր-Մաւայի և Բհարլու գիւղերի սահմաններում կայ մի ուխտատեղի Սուրբ Խաչ անունով: Այդտեղ առաջին բազմութիւնով կանայք և մարդիկ ամեն ժամանակ գնում են ուխտ անելու: Բայց այդ ուխտատեղիի եկամուտը ինչ է լինում,—մեզ յայտնի չէ: Արդեօք աւելի լաւ չի լինի որ յիշեալ գիւղացիք այդ ուխտատեղիի մէջ մի հասարակ շինութիւն շինեն և ուխտաւորներից գոյացած եկամտով պահպանեն Իգդիր-Մաւայի և Բհարլուի գիւղական ծխական դպրոցների գոյութիւնը:»

—

ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ մեզ գրում են: «Մեզանում սկըսեց ձիւն գալ մի քանի օր սրանից առաջ. շըջակայ սարերն ու դաշտերը ծածկված էին ձիւնով, բայց այժմ ձիւնը հալվեց: Այժմ ցեխը անանցնելի դարձաւ. քաղաքում տիրում է սարսափելի դարշահոտութիւն: փողոցներում անցնելիս կալօշները խրվում են ցեխի մէջ: Լաւ կը լինէր եթէ քաղաքի փողոցներում ընկած դարշահոտ աղբը տեղափոխէին դաշտերը. այն ժամանակ դաշտերը կը պարարտանային և քաղաքն էլ կը մաքրվէր:»

—

«Մշակի» հակառակ կուսակցութեանը պատկանող երկու անձինք, վարձված աղէնտների պէս, ինչպէս մեզ գրում են, շրջում են Ախալցխայի մէջ, մտնում են ամեն տները, ամենքին համոզելով որ չը գրվեն «Մշակին»: Ախալցխայում ստացված են Թիֆլիսից այլ և այլ անձանց վրա անստորագիր նամակներ, լի հայհոյանքներով և բամբասանքներով թէ «Մշակի» դէմ և թէ «Մշակի» խմբագրի անձնաւորութեան դէմ: Ահա ինչ ազնիւ միջոցների են դիմում մեր թշնամիները: Ի՞նչ արած. հացի խնդիր է: Որքան մեզ յայտնի է, դա եզուիտների սկզբունքն է. «Նպատակը արդարացնում է միջոցները:»

—

Ցաւում ենք մեր բաժանորդներին, որ առաջիկայ տարվայ «Մշակի» առաջին համարը կը հրատարակենք այնքան օրինակներով, որքան բա-

---

էր, որ նրա ոսկիների թւում կային ամեն պետութեան ս ո վ ր ե ն ն ե ր: Կը նշանակէ, նա շատ երկրներ էր թափառել...

Բայց հայի առածն ասում է, որ «քամու բերածը էլի քամին կը տանէ». այսպէս էլ փայլուն ոսկիները նրա ձեռքում երկար չէին մնում. նա շուտով վատնում էր, դարձեալ մնում էր աղքատ, դարձեալ ապրում էր պարտքերով: Պարտատէրները մեծ վստահութիւն ունէին նրա յաջողակութեան վրա, գիտէին, որ իրանց փողը չի կորչի. բաւական էր միայն, որ Մինասը ոտքը դուրս դնէր տանից, կրկին ձեռքը առնէր պանդխտութեան գաւազանը, այնուհետև փող վաստակելը նրա համար հեշտ էր...

Իմ հօրեղբայրը շաբաթը մի քանի անգամ հիւր էր ունենում: Ես երբեմն գնում էի նրանց տունը: Հիւրերը ուտում էին, խմում էին, խօսում էին, ես մինչև մի առանձին հետաքրքրութեամբ էի լսում նրանց խօսակցութիւնը: Նրանք պատմում էին իրանց կեանքի զանազան արկածները այլ և այլ երկրներում: Սարսափելի և միանգամայն խիստ սոսկալի պատահարներով լի էին լինում այն արկածները, այսու ամենայնիւ գրաւում էին իմ սիրտը: Ես այն ժամանակ անփորձ էի, և երեխայական պարզմտութեամբ քաջութիւն էի համարում նրանց արարմունքը, այդ պատճառով մտածում էի. «ախ, երբ կը լինէր, որ ես էլ մեծանայի, գնայի օտար աշխարհ և դրանց նման փող վաստակէի»...

Այդ միտքը շատ անգամ տանջում էր իմ անմեղ սրտիկը: Երբ իմ բաղձանքը յայտնում էի մօրս, նրա աչքերը լցվում էին արտասուքով և միշտ պատասխանում էր ինձ մի և նոյն խօսքերով. «Աստուած մի արասցէ, որ դու նրանց նման փող աշխատես»...

Ի՞նչու էր բարկանում մայրս, ինչու էր անիծում ինձ, միթէ վատ էին նրանք, միթէ լաւ էր այնպէս աղքատութեան մէջ ապրել, որպէս ապրում էինք մենք: Ես վրդովվում էի և սկսում էի մօրս կասկածութիւններ անել: Նա միայն լաց էր լինում և ոչինչ չէր պատասխանում...

Միանգամ միայն նա ասաց ինձ.

—Նրանք «խաչագողներ» են...

Այդ խօսքը, կարծես, այրեց նրա լեզուն:

Բայց ինչ էր խաչագողը. այդ բառի նշանակութեան մասին ես ոչինչ գաղափար չունէի: Մայրս նոյնպէս չը բացատրեց: Նա միայն խրատում էր, որ հեռու կենամ նրանցից, չը հրապուրվեմ նրանց գործերով, որովհետև նրանք լաւ մարդիկ չեն:

Մայրս մեր գիւղացի չէր. նա Վանի կողմերից էր, այդ պատճառով զգվում էր մեր գիւղացիներից: Վերջին ժամանակներում նա արգելեց ինձ, որ այլ ես հօրեղբօրս տունը չը գնամ և նրա երեխաների հետ չը խաղամ: Եւ որպէս զի ինձ բոլորովին հեռացնէ մեր գիւղից, մտածում էր այդ մասին մի հնար գտնել: Մի անգամ ասաց ինձ.

—Մուրադ, որդի, քեզ պէտք է մի արհեստ սովորել:

Նա սկսեց երկար ու երկար բացատրել ինձ, թէ որքան բախտաւոր մարդ է ազնիւ և աշխատասէր արհեստաւորը, որքան ապահովված է նրա կեանքը, որքան ազատ և անկախ է նրա ապրուստը:

—Ի՞նչ արհեստ, հարցրի ես:

Նա ասաց, որ քեռու Պետրոսի հետ խորհրդակցել է այդ մասին, և վճռել են, որ ես սովորեմ դարբնութիւն:

—Դարբնութիւն, գոչեցի ես,—ես չեմ ուզում սևանալ երկաթի ու ածուխի փոշիների մէջ:

—Դու չես սևանայ, պատասխանեց մայրս իր սովորական հանդարտութեամբ:—Ածուխի սև փոշիներից դուրս է գալիս սպիտակ հաց և սպիտակ արծաթ: Որի ընդհակառակն, միշտ սև են և միշտ սև կը մնան երեսները այն մարդկանց, որոնք խարդախութեամբ ուրիշի ոսկիները կողոպտում են, իսկ իրանք դարձեալ մնում են քաղցած...

Ես հասկացայ, մօրս ակնարկութիւնը խաչագողների մասին էր:

Ես մօրս շատ էի սիրում. հօրս անյայտանալուց յետոյ նա մնացել էր ինձ ծնողական բոլոր քնքշութեամբ: Այդ պատճառով նրան հակառակել չը կարողացայ, միայն հարցրի.

—Ինչու անպատճառ դարբնութիւն, միթէ ուրիշ արհեստները վատ են:

—Բոլորը լաւ են, պատասխանեց նա:—Աշխատանքը և աշխատութիւնը միշտ լաւ է. վատ է միայն ծուլութիւնը, անգործութիւնը:

Յետոյ աւելացրեց, նրա համար է բարւոք համարում սովորել ինձ դարբնութիւն, որ այդ արհեստը աւելի յարմար էր իմ կազմուածքին: Դարբնի համար հարկաւոր էին ուժեղ մկանունքներ, զօրեղ բազուկներ և յաջողակ ձեռք,—այդ բոլորը ունէի ես:

—Քեռի Պետրոսն ևս այդ խորհրդի մէջ համաձայն է ինձ հետ, ասաց մայրս:

Քեռի Պետրոսի հեղինակութիւնը այն աստիճան նշանակութիւն ունէր մեր ընտանիքի համար, որ մենք ամենքս խոնարհվում էինք նրա առջև և ընդունում էինք նրա տուած խորհուրդները:

Մեր գիւղի դարբնոցները գտնվում էին բոլոր մեծի մասին Հին-քաղաքում (Քօհնա-Շըհարում) որը հեռու էր մեր գիւղից մէկ մղոն հեռաւորութեամբ: Երկու օր չանցած այդ խօսակցութիւնից, մայրս ինձ իր հետ առնելով, տարաւ Հին-քաղաքը, յանձնեց ուստա Գրիգորին: Եւ որովհետև հեռաւորութեան պատճառով դժուար էր ամեն օր և գնալ այնտեղ և վերադառնալ մեր գիւղը, դրա համար ես ամբողջ շաբաթը գնում էի դարբնոցը աշխատելու, իսկ գիշերները կենում էի իմ մօրաքրոջ տանը: Կիրակի օրերը միայն գալիս էի մեր տունը, մօրս և քոյրերիս տեսնելու համար:

Թէ քեռի Պետրոսի և թէ մօրս նախատեսութիւնը, իմ ընդունակութեան մասին դարբնութեան արհեստի մէջ, սխալ չէր: Ես մի քանի ամիսների ընթացքում սովորեցի այնքան, ինչ որ ուրիշ աշակերտները սովորել էին տարիներով: Մայրս չափազանց ուրախ էր իմ յառաջադիմութեան համար. ոչ պակաս ուրախանում էր և քեռի Պետրոսը: Նա մի օր տուեց ինձ մի բանալի, ասելով.

—Այդ բանալին փորձելու համար եմ տալիս քեզ, Մուրադ. եթէ դու կը շինես դրա նման մէկը, ես կը հաւատամ, որ դու քո արհեստի մէջ բաւական առաջ ես գնացել:

Ես քննեցի բանալին, իսկոյն հասկացայ, որ դա մեր երկրի արհեստաւորների գործ չէր, այլ Ֆրանկստանում, կամ մի այլ տեղում էր շինված, ուր արհեստը աւելի առաջ էր գնացել, քան թէ Պարսկաստանում:

—Իսկ եթէ, ճիշտ դրա նմանը շինելու լինեմ, հարցրի ես բանալին լաւ զննելուց յետոյ:

—Քեզ համար կարել կը տամ մի ձեռք բոլորովին նոր հագուստ, ասաց քեռի Պետրոսը:—Շատ ժամանակ է, որ քեզ ոչինչ չեմ ընծայել:

Հետևեալ կիրակի օրը, երբ վերադարձայ մեր գիւղը, արդէն պատրաստ բանալին տարայ քեռի Պետրոսի մօտ: Նա առեց ձեռքը, համեմատեց, այս կողմ շուռ տուեց, այն կողմ շուռ տուեց, յետոյ ասաց.

—Բոլորովին նման է...

Քեռի Պետրոսը կատարեց իր խոստմունքը. ես հէնց նոյն օրը հագայ նրա կարել տուած նոր հագուստը:

—Մուրադ, հարցրեց նա փոքր ինչ մտածելուց յետոյ,—այդ բանալին շինելու ժամանակ դարբնոցում ո՞վ տեսաւ. երևի, վարպետդ կամ մեծ ա-

ժամերը կունենանք առաջին համարը հրատարակելու բախտին: Այնպէս որ այն անձինք, որոնք կը գրեն յանվարի 30-ից ետ, գուցէ չեն ստանայ «Մշակի» առաջին համարները: Ուրեմն ով որ ուզում է «Մշակի» բոլոր համարները ստանալ, թող շտապի գրվել մեր լրագրին:

—

«Արձագանքի» մէջ կարդում ենք, որ այն 18 երեխաներ, որոնց ապագան յանձնված էր Կ. Պօլսի «ազգային երեսփոխան» Այվազեանին, թափառում են այժմ Թիֆլիսի փողոցներում: Շարունակելով յայտնում է որ քանի մի անձինք ձեռնարկեցին դրամ ժողովելու ծնողների [illegible] Կ. Պօլիս վերադարձնելու համար:

—

Շնորհակալութեամբ ստացանք «Ծոցի երգարան» ժողովածոն գործածական հայ երգերի: Այդ բանաստեղծութիւնները ժողովեց Կ. Տէր-Դաւթեան և հրատարակեց տպարանատէր Յովհաննէս Մարտիրոսեանց, որի տպարանում և տպված է գրքոյկը: Գինը 40 կոպէկ է: Գրքոյկը շատ մաքուր և լաւ թղթի վրա է տպված: Բանաստեղծութիւնների մեծ մասը հասարակութեանը արդէն յայտնի բանաստեղծութիւններ են, բայց մի երկու, երեք նոր բանաստեղծութիւններ:

—

«Արձագանք» չարաթաթերթը, արտատպելով «Մշակից» Կարսի և Տրապիզոնի թղթակցութիւնները Էրզրումի հայերի մէջ իբր թէ գտնված [illegible] մասին, աւելացնում է: «Ինչպէս երևում է Թիւրքիան ուզում է վերադառնալ այն ժամանակներին, երբ, օրինակ, արգելված էր քրիստոնեաներին սպիտակ չուխա հագնելու, երբ որոշված էր նոցա փաթթոցների և կօշիկների ձևը, երբ նոցա արգելված էր ձի հեծնել, երբ հաւատացեալ օրէնսգէտները անցնում էին իրանց կեանքը խալամութեան գրքերից ամենաանհեթեթ վկայութիւններ քաղելով, որպէս զի ապացուցանեն թէ քրիստոնեաները ստոր արարածներ են, որոնց հետ իբրև պիղծ անասունների հետ պէտք է վարվել: Ինչ է Էրզրումի բանտի և Ազիզիէ կոչված ամրոցի մէջ բանտարկվածների յանցանքը. լսիր և սարսափիր, Եւրօպա. նրանցից մի քանիսի տների մէջ գտել են մի մի ռեվօլվեր, մի մի հրացան և ամենքին տանը փամփուշտներ: Թիւրք կառավարութիւնը ձգտում է վերադառնալ անդառնալի կերպով անցած ժամանակներին, նա զրկում է հային ինքնապաշտպանութեան իրաւունքից և դատապարտելի է համարում տան մէջ զէնք ունենալ այն աւազակների դէմ պաշտպանվելու համար, որոնց կառավարութիւնը ոյժ կամ կամք չունի զսպելու:

Գուցէ, այս անգամ, երբ Թիւրքիան ըստ երևոյթի որոշել է ոտնակոխ անել իր հպատակ հայերի նոյն իսկ մարդկային ամենապարզ իրաւունքները, եւրոպական պետութիւնները յիշեն վերջապէս 61-որդ յօդուածը:»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—«Politische Correspondenz» լրագրին Սկուտարիից հաղորդում են, դեկտեմբերի 10-ից: Քրիստոնեայ և մահմեդական ազգաբնակութեան մէջ, առաջվայ նման մեծ յուզմունք է տիրում, որովհետև երկիրը զուրկ է ապահովութիւնից և վարչութիւնը խղճալի դրութեան մէջ է գտնվում: Ամբողջ ազգաբնակութիւնը դիտաւորութիւն ունէր դիմել Բ. Դրանը մի խնդիրքով, որի մէջ բացատրված է գործերի դրութիւնը Ալբանիայում և խնդրում է շուտով օգնութիւն: Թէպէտ քրիստոնեաները և մահմեդականները համաձայն են այն բանի հետ, որ պաշտօնեաների անփոյթութիւնը և անընդունակութիւնն են նահանգի թշուառ դրութեան պատճառը, բայց մի քանի էական կէտերում համաձայնութիւն չը կայացաւ նրանց մէջ: Քրիստոնեաները նախ և առաջ պահանջում են բոլոր քաղաքացիների զինաթափութիւնը և ամենքի հաւասարութիւնը դատարանի առաջ, իսկ մահմեդականները ցանկանում են այդ երկու պահանջներն էլ հանել խնդիրքից. նրանք ընտելացել են բարձր լինել քրիստոնեաներից և չեն կամենում այդ իրաւունքից հրաժարվել: Տեսնելով որ անկարելի է համաձայնութիւն կայացնել մահմեդականների հետ, քրիստոնեաները վճռեցին ինքնուրոյն կերպով գործել և Բ. Դրանը մի հեռագիր ուղարկեցին, որի մէջ խնդրում են շուտափոյթ օգնութիւն: Այդ հեռագրի պատճէնը հաղորդված է մեծ պետութիւնների ներկայացուցիչներին Սկուտարիում: Իրանց կողմից թիւրքերը նահանգի վալիի մօտ մի պատգամաւորութիւն ուղարկեցին, խնդրելով Սկուտարի հրաւիրել Ալբանիայի բոլոր լեռնային ցեղերի ներկայացուցիչներին, չարիքի առաջն առնող միջոցներ գտնելու համար:

—«Կէօլնի Լրագրին» Բեռլինից գրում են դեկտեմբերի 25-ից: Իշխան Բիսմարկ դեկտեմբերի 23-ին խօսակցութիւն ունէր կայսրի հետ մի ժամից աւելի: Կայսերական կանցլէրը, ինչպէս լսվում է, դեռ ևս բոլորովին չէ ազատվել իր ցաւերից, բայց այդ ցաւերը պակասում են և այժմ նա կարող է մասնակցել պարլամենտական աշխատանքներին:

—«Daily Telegraphe» լրագրին Վիեննայից հեռագրում են դեկտեմբերի 25-ից, որ Իտալիան համաձայնվեց Աւստրո-Ունգարիայի հետ դաշնագիր կապել քաղաքական յանցաւորներին յանձնելու մասին: Այդ դաշնագրի զօրութեամբ, որը պէտք է ստորագրվի 1883 թւի յունվարին, Օբերդանկի համախոհներին, ինչպէս հաւատացնում են, Իտալիան կը յանձնի աւստրիական կառավարութեանը:

—Բեռլինից հեռագրում են դեկտեմբերի 15-ին: Մարօն «Berl. Tagesblatt» լրագրի նախկին գլխաւոր խմբագիրը, սպանեց իր կնոջը և ինքն ևս անձնասպանութիւն գործեց:

—«Liberté» լրագիրը ասում է, թէ որովհետև Ֆրանսիան ցանկանում է վերջնականապէս վճռել Տօնկինի հարցը և ներկայացնել Անամի կայսրին նոր դաշնագիրը, որի մէջ աւելի ճիշդ են որոշված Ֆրանսիայի իրաւունքները, քան թէ 1874 թւի դաշնագրի մէջ, այդ պատճառով այդ դաշնագիրը, որ մշակել են արտաքին գործերի և ծովային մինիստրները, կը ներկայացվի կառավարութեան կօմիսարներին: Հեռագիրները հաստատում են, որ Անամը բարեկամաբար է տրամադրված դէպի Ֆրանսիան:

—Բեռլինից հեռագրում են դեկտեմբերի 15-ին: Իշխան Ֆրիդրիխ—Կարլը իր սվիտայի հետ այսօր ճանապարհ ընկաւ դէպի արևելք:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵՆԻՑ

Պ. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 24 դեկտեմբերի: „Правит. Вѣстн." լրագիրը տպագրեց քաղվածներ պետական կալքերի մինիստրի հաշուից գիւղատնտեսական մասին վերաբերեալ 1881 թուականի համար: „Русскій Инвалидъ" լրագիրը հաղորդում է, որ պատերազմական խորհրդի մասնաւոր բաժնի նախագահ նշանակված է գեներալ Բիստրօմ, իսկ անդամներ Սեմեկա, Վօլկօվ, Մորդվինօվ, Կօրսակօվ, Բալ և Պաուկկեր գեներալները: „Новое Время" լրագիրը հաղորդում է, որ պալատական մինիստրը վերադարձաւ Ս. Պետերբուրգ: 225,000 ր. է նշանակված նաւատորմի օֆիցերների ռոճիկը մեծացնելու համար: Կօկլեն, Գիեգօնէ և Շերման ստացան պալատից թանգագին մատանիներ, իսկ Ֆավարը ապարանջան: „Голосъ" լրագիրը հաղորդում է, որ նորից միջնորդում են սպիրտը երկաթուղիներով տեղափոխելու համար մետալից շինված առանձին տակառ-վագոնների մէջ: „С. Петерб. Вѣд." լրագիրը հաղորդում է, որ Միտրոպոլիտ Ֆիլարետի հարիւրամեակը տօնելը յետաձգված է մինչև նոր ծանուցումը: „Биржев. Вѣдом." լրագիրը հաղորդում է, որ երկաթուղիների օրինագիծը պետական խորհրդի մէջ կը քննվի մարտից կամ ապրիլից ոչ առաջ:

ՓԱՐԻԶ, 24 դեկտեմբերի: Երէկ Գամբետտայի դագաղը դրին Բուրբոնեան պալատի հանդիսական դահլիճի մէջ: Դահլիճը քօղարկված է սև մահուդով արծաթէկար զարդերով: Ամբիոնը 12 աստիճաններ ունի, որոնք ամբողջապէս ծածկված են փունջերով և ծաղիկներով: Ամբիոնը շրջապատված է բազմաթիւ մոմերով: Դագաղի պահապանները հանգուցեալի բարեկամները և հանրապետական գվարդիայի զինուորներն են: Կէս օրից ներս են թողնում հասարակութիւնը: Պալատի առաջ անցնելու տեղ չը կայ: Գամբետտայի գերեզմանի վրա արձանը կամենում է դնել Էլզաս-Լօտարինգիան:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 24 դեկտեմբերի: Կուրսը ամրանում է: Լօնդօն $23^3/_4$ պէնս, Բեռլին $201^3/_4$ մարկ, Փարիզ $248^3/_4$ ֆրանկ, ոսկի 8 ր. 31 կ., արծաթ 1 ր. 37 կ.: Ֆօնդերը ամուր են:

ԻԶՄԱՅԻԼ, 24 դեկտեմբերի: Խնդիրքը այստեղ առևտրական նահանգական դատարանների բացման մասին չէ յարգված: Սիր-Դարիայի շրջանի կազմակերպութեան համար աշխատանքները դադարեցրած են մինչև երկրի վարչական կանօնադրութեան հաստատելը: Ֆերգանի շրջանի և Տաշկենտի ջրելու կառավարիչների պաշտօնները ոչնչացրած են իբրև անօգուտ:

ՆԻԺՆԻ-ՆՈՎԳՈՐՈԴ, 24 դեկտեմբերի: Կընեաշկայի մօտ կողոպտված է Սիմբիրի փօստան: Փօստատարը սպանված է, կառապանը անհետացել է:

ԽԱՐԿՕՎ, 24 դեկտեմբերի: Ձայնաւորների հեռանալու պատճառով նահանգական զեմստվոյի ժողովը փակված է պարապմունքների շրջանի վերջանալուց առաջ:

աշակերտներից մէկը քեզ ցոյց տալու շինելու կերպը:

—Ես ոչ ոքին ցոյց չեմ տալ:

—Ինչու:

—Մեր գործնոցում արգելված է աշակերտներին իրանց համար բաներ շինել, այդ պատճառով ոչ ոքին ցոյց չը տալ, թաքուն շինեցի:

—Երբ որ այդպէս է, ես էլ ոչ ոքին ցոյց չեմ տայ, դու էլ ոչ ոքին մի ասա: Ես չեմ ուզում, որ քո վարպետը քեզ վրա բարկանայ:

Ես այն աստիճան հրապուրված էի իմ նոր հագուստի ուրախութիւնով, որ ամենևին հասկանալ չը կարողացայ, թէ ինչ խորհուրդ ունէին քաւոր Պետրոսի այդ նախազգուշութիւնները: Գիտէք թէ մեր գործնոցում աշակերտներին արգելված էր իրանց համար իրեղէններ շինել, գիտէք թէ իմ վարպետը հասկանար, թէ ես մի բանալի եմ շինել, ինչ պիտի անէր նա,—շատ-շատ ականջներիցս փոքր ինչ ձիգ կը տար և դրանով կը վերջանար պատիժը:

Բայց ես զարմացայ, երբ քաւոր Պետրոսը պատուիրեց, որ իմ մօրն էլ չը յայտնեմ, թէ նրա համար մի բանալի եմ շինել: Ինչու չի պիտի յայտնէի. մայրս աւելի կուրախանար. դրա մէջ ինչ ծածկելու մի բան կար:

Բայց ես քաւոր Պետրոսին սրբի նման պաշտում էի: Երևի, մտածում էի, այնպէս աւելի լաւ կը լինի. նա ինձանից թէ խելքով և թէ հասակով աւելի մեծ է, բաների կարգը ինձանից աւելի լաւ է իմանում:

Անցան մի քանի ամիսներ, անցաւ մի տարի: Ես բոլորովին մոռացայ բանալիի գոյութեան մասին: Քաւոր Պետրոսի ընծայած հագուստը մաշվեցաւ, ես զանազան նոր հագուստներ ու ընծաներ ստացայ նրանից: Նա ինձ որդու պէս սիրում էր, և ամեն անգամ, երբ տեսնում էր իմ շինած բաներից մի գեղեցիկ գործ, իմ առաջադիմութիւնը առանց վարձատրութեան չէր թողնում: Մայրս ուրախանում էր, երբ ես օրըստօրէ գրաւում էի մեր բարերարի համակրութիւնը և նրան սիրելի էի դառնում:

Ամբողջ չորս տարի ես աշխատում էի իբրև աշակերտ. վարպետս ինձ միայն հացի փող էր տալիս, բայց երբ տեսաւ իմ աշխատանքն ու իմ շնորքը, այն ժամանակ ռոճիկ նշանակեց: Ռոճիկը ստանում էի իւրաքանչիւր ամսի սկզբում, ամեն անգամ երկու ոսկի: Երբ առաջին անգամ ստացայ երկու ոսկին, խելոյն շտապեցի մօրս մօտ, տուեցի նրան իմ քրտինքի առաջին պտուղը:

Մայրս ուրախութեան արտասուքը աչքերում գրկեց ինձ, և համբուրելով ասաց.

—Տեսնում ես, զաւակս, որ երկաթի ու ածուխի փոշիներից փայլուն ոսկիներ դուրս կը գան,—տեսնում ես, թէ որքան քաղցր է արդար աշխատութեան պտուղը:

Ես խելոյն յիշեցի, որ այդ մի և նոյն խօսքերը նա ասաց ինձ չորս տարի առաջ, երբ առաջին անգամ աշխատում էր համոզել ինձ, որ արհեստ սովորեմ: Իսկ այժմ միայն հասկացայ, որ ճշմարիտ էին նրա խօսքերը,—իրաւ որ, քաղցր էր, շատ քաղցր, արդար աշխատանքի պտուղը:

Ես այնպէս սիրով կպած էի իմ արհեստին, որ այլ ևս ուրիշ բանի վրա չէի մտածում: Ես այնուհետև հօրեղբօրս տունը չէի գնում, և այնքան զզվում էի նրա ընտանիքից, որքան մայրս: Մենք այժմ կարօտութիւն չունէինք հօրեղբօրս օգնութեանը: Վարպետս հետզհետէ իմ վարձը աւելացնում էր, ես այնքան էի ստանում, որ բաւական էր մօրս և քոյրերիս համեստ ապրուստի համար:

Վարպետս զարմանալի ընդունակութիւն ունէր իր աշակերտներին խրախուսելու, նրանց եռանդը բորբոքելու և նրանց միշտ թարմ աշխուժութեան մէջ պահելու համար: Նա չափազանց լաւ մարդ էր, ինձ որդու նման սիրում էր և միշտ բարի խրատներ էր տալիս: Նա խոստանում էր, որ եթէ մի քանի տարի ևս կը շարունակեմ գործել նրա արհեստանոցում, և բոլորովին կը կատարելագործվեմ, այն ժամանակ կօգնէ ինձ, միջոցներ կը տայ, որ ինձ համար սեպհական արհեստանոց բաց անեմ: Ես բոլորովին հաւատում էի, որ նա կը կատարէ իր խոստմունքը, այդ պատճառով աւելի եռանդով էի աշխատում: Նա այնքան բարի և ճշմարիտ մարդ էր, որ երբէք չէր խաբի: Ես արդէն մի քանի օրինակներ էի տեսել, թէ որպէս իր աշակերտներին բախտաւորացրել էր նա:

Բայց մի սարսափելի դէպք ոչնչացրեց իմ բոլոր փայլուն ցնորքները…

Մի օր յանկարծ մտան մեր արհեստանոցը ոստիկանութեան ֆէրրաշները, վարպետիս կալանաւորեցին, արհեստանոցը շրջապատեցին զինուորներով, սկսեցին խուզարկութիւններ անել: Վարպետիս հետ կալանաւորվեցան մեր աշակերտներից ու բանուորներից շատերը: Ես փախայ. ինձ բռնել չը կարողացան:

Երեկոյ էր. արևը մայր էր մտել. գիշերային խաւարը հետզհետէ տարածվում էր երկրի վրա:

Ես առանց կանգ առնելու, վազում էի ինչպէս մի սրընթաց եղջերու, բայց ինքս էլ չը գիտէի, թէ ուր էի գնում: Երկիւղն ու սարսափը ինձ առաջ էին մղում: Ես լաւ գիտէի, թէ ինչ բան է պարսկական ֆէրրաշը, և ինչ սոսկալի հետևանք կարող է ունենալ մի քանի ժամ առաջ պատահած անցքը:

Երբ բոլորովին մթնեց, կանգնեցի, որ փոքր ինչ հանգստանամ: «Ո՞ւր գնամ»—այդ հարցը ծագեց իմ գլխում: Մտածում էի, մտածում և ոչ մի ելք չէի գտնում: Եթէ մեր տունը գնայի, այնտեղ էլ կարող էին յայտնվել ֆէրրաշները: Յուսահատութիւնը խեղդում էր ինձ. ամբողջ մարմնով դողում էի:

Մինչ այդ տագնապի մէջ էի, յանկարծ լսեցի իմ անունը. մէկը կանչում էր ինձ: Զարհուրանքը բոլորովին տիրեց ինձ: Նա մօտեցաւ:

—Մուրադ, ասաց նա,—ինչու ես այդպէս շփոթված, ինչ է պատահել քեզ հետ:

Ես հանգստացայ: Ինձ հետ խօսողը իմ ծանօթներից մէկն էր: Նա մի լաւ պատանի էր, որին կոչում էին Ալլան: Ես պատմեցի նրան մի քանի ժամ առաջ պատահած դժբախտութիւնը: Նա փոքր ինչ մտածեց, յետոյ ասաց.

—Եկ ինձ հետ, մենք չենք թողնի, որ դու ֆէրրաշների ձեռքը ընկնես:

Այդ «մենք»-ից ես հասկացայ, որ նա մենակ չէր, այլ ուրիշ ընկերներ ևս ունէր:

Նա տարաւ ինձ իր ընկերների մօտ. մէկի անունը Կարօ էր, միւսինը Սաքօ: Դրանք որբ պատանիներ էին, անտուն, անտեղ, անհայր և անմայր: Ապրում էին երկնքի թռչունների նման, քնում էին այնտեղ, որտեղ մթնում էր օրը: Երեքն էլ հասակակից էին ինձ հետ: Ես առաջուց ծանօթ էի նրանց հետ և լաւ ծանօթ: Նրանք Հին-քաղաքի դպրոցի աշակերտներից էին, սովորում էին մի քահանայի մօտ, որին կոչում էին տէր-Թօդիկ: Մի անգամ այդ երեքն էլ փախան նրա դպրոցից և բոլորովին անյայտացան: Այն օրից անցել էին մի քանի ամիսներ. այժմ առաջին անգամ կրկին հանդիպում էի վաղեմի ծանօթներիս:

—Մուրադ, ասաց ինձ նրանցից աւելի մեծը, Կարօն,—եթէ մեզ մօտ մնալու լինես, դու ազատված կը լինես վտանգից:

—Մուրադը մեզ հետ ընկեր կը դառնայ, մէջ մտաւ Սաքօն:

—Ես էլ այդ նպատակով բերեցի նրան, աւելացրեց Ալլանը:

(Կը շարունակվի)

ՓԱՐԻԶ, 24 դեկտեմբերի: Ընդունելութեան ժամանակ մինիստր-նախագահ Դիւկլերկի մօտ օտար պետութիւնների ներկայացուցիչները յայտնեցին, որ Գամբետայի մահը ամեն տեղ խոր տպաւորութիւն գործեց:

ԼՕՆԴՕՆ, 24 դեկտեմբերի: Իտալական հիւպատոսը Տրիպօլիսի մէջ վիրաւորեց իրան անպատւող թիւրք օֆիցերին և այդ պատճառով մահմետական ամբոխը պահանջեց պատժել հիւպատոսին: Բ. Դուռը երկիւղ է կրում Իտալիայի գինուորված միջամտութիւնից:

ՀՌՈՄ, 24 դեկտեմբերի: Հռոմէական նուիրակի հետ բանակցութիւններին մասնակցող ռուսաց հաւատարմատար Բուզինեվ նոր տարուն ներկայացաւ պապին:

ՏԱՄԲՕՎ, 25 դեկտեմբերի: Մինչև նոյեմբերի 1-ը ուղարկված է 12,229 րուբլ Մարտի 1-ի աղետի տեղը տաճար կառուցանելու համար և 6631 րուբլ կայսր Ալեքսանդր II-ի արձանի համար Մոսկվայի մէջ:

ԿԻԵՎ, 25 դեկտեմբերի: Առևտրի և մանուֆակտուրայի նոր կազմակերպված մասնաժողովը սկսեց իր գործողութիւնները:

ՏԱՇԿԵՆՏ, 25 դեկտեմբերի: Խօջենտի մօտ վերջին կիսամեակի ընթացքում հանված է 80,000 պուդ գերազանց քարածուխ: Գեներալ Չերնիաեվ հանքերը տեսնելուց յետոյ հրամայեց ձանապարհ շինել և սուրխդիա տալ:

ՓԱՐԻԶ, 25 դեկտեմբերի: Այս գիշեր Շայօնի մէջ Մարնի վրա փոխճանվեցաւ գեներալ Շանզի:

ԲԵԼԳՐԱԴ, 25 դեկտեմբերի: Սկուպշինան ընդունեց կառավարչական օրինագիծը Սերբական զօրքերի վերակազմութեան մասին:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 25 դեկտեմբերի: Դեկտեմբերի 24-ին Գատչինօի պալատական եկեղեցում ժամերգութիւն կատարվեցաւ կայսրի և կայսրուհու ներկայութեամբ: Երեկոյեան գինանոցի դահլիճի մէջ եօլկա կար Օգոստափառ Երեխաների համար: Նախկին օրը պալատական մինիստրը ներկայացաւ կայսրին և կայսրուհուն և սկսեց վարել իր պաշտօնը:

ՓԱՐԻԶ, 26 դեկտեմբերի: Երէկ կատարվեցաւ Գամբետայի թաղումը: 200,000 մարդուց բաղկացած յուղարկաւորութեան գնացքը ձգվել էր 8 վերստ տարածութեան վրա: Գնացքի առաջից և ետևից զօրքեր էին գնում, ընդամենը 50,000 մարդ: Սգակառքի առաջ գնում էին երեք կառքեր, որոնք լիքն էին պսակներով և փունջերով: Սգակառքի վրա, որը վեց ձիով էր լծված, բարձր ամբիոն կար, որի վրա դրված էր սև թաւիշէ դագաղը երեք գոյնանի դրօշակով և գամնէ ծերիներով ծածկված: Ամբիոնի վրա դրված էին պսակներ մեծ քանակութեամբ, որոնց թւում և Տուլրգենեվի պսակը իր բազմաթիւ հայրենակիցների կողմից: Դագաղի ետևից գնում էին հանգուցեալի ազգականները, հանրապետութեան նախագահի ներկայացուցիչը, մինիստրներ, սենատորներ, պատգամաւորներ, օտար պետութիւնների ներկայացուցիչներ, գեներալներ, բազմաթիւ պատգամաւորութիւններ պսակներով և դրօշակներով: Ամբոխը առանձնապէս ողջունեց Էլզաս-Լօտարինգիայի պատգամաւորութեանը, որ 4,000 մարդկերանցից էր բաղկացած: Ընդամենը 1,500 պատգամաւորութիւններ կային: Դագաղը բարձրացնելու ժամանակ թնդանօթներ էին արձակում, զօրքերը պատիւներ տուեցին, անդադար թմբկահարում էին և երաժշտութիւնը ածում էր թաղման մարշը: Ճանապարհի վրա տները զարդարված էին սգաւոր դրօշակներով, խանութները փակված էին: Մեցի և Ստրասբուրգի արձանները ծածկված էին սգաւոր դրօշակներով: Գերեզմանատանը բազմաթիւ ճառեր արտասանվեցան:

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆՐԿԱԹԷ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ

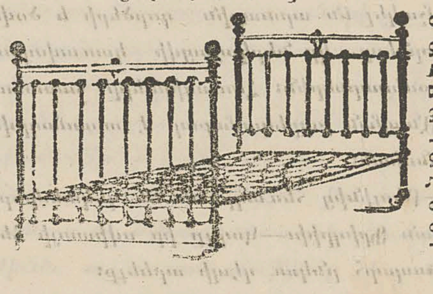

ՄԱՀՃԱԿԱԼՆԵՐ

Մի հոգու համար 8 րուբլուց, երկու հոգու համար 14 ր., մահճակներ ծովային խոտով լցված 6—9 ր. ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ ՄԷՋ: Նոյն տեղը մեծ քանակութեամբ ԱՄԱՆՆԵՐ, դանակներ պատառաքաղներով, երկաթէ ԳՐԻԶՆԵՐ, կողպէքներ, թիեր, տղամարդկերանց և կանանց ԹԱՄԲԵՐ, մատուցարաններ, ԿԼԵՕՆԿԱ, րեվօլվերներ, ՀՐԱՑԱՆՆԵՐ, ալբօմներ, կօնֆեկտներ, ԹԷՅ 1-ին հունձի և այլն 25% աւելի լաւ և էժան քան թէ ուրիշ տեղ:

5—100

ՕԳՏԱԻԵՏ ՆՈՅՆ ԻՍԿ ՏՕՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Ինքերի մուրաբա, պաստել 1-ին տեսակի և ուրիշ ԿՕՆՖԵԿՏՆԵՐ, անգլիական բիսկվիտ, կակաօ և շօկօլադ, ԱՍՂԱՄԱՆՆԵՐ ընծաների համար, բաժակներ, խցանահաններ, Ջրամաններ, ԹԷՅԱՄԱՆՆԵՐ բրիտանական մետալից և այլն: ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ մէջ:

5—10

КЁЛЕРСКАЯ
ДУШИСТАЯ ВОДА.

21—50

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ
ՄԷՋ. ԹԷՅԻ ԳՆԵՐԻ ՆՇԱՆԱԻՈՐ ՓՈՔՐԱՑՈՒՄՆ

(MAISON DE CONFIANCE) ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԳԱԼԵՐԵԱ № № 156, 157, 158, 159 և 160.

Համեմատեցէք թէյ

1 ր. 10 կ. թէյի հետ ամեն տեղ	1 ր. 30 կ.
1 „ 20 „	1 „ 60 „
1 „ 40 „	1 „ 90 „
1 „ 60 „	2 „ 20 „
1 „ 80 „	2 „ 50 „
ամենալաւը 2 ր.	3 „ ——

Մի և նոյն տեղը գործակալութիւն վաճառման շօկօլադի և կակաօ-Փրայ էասենցիայի, Պալմերի բիսկվիտների, Բայրի կօնֆեկտների, Շեֆելդի դանակների, Տուրների գրիչների, Դաուի հրացանների, Վեկլիի րեվօլվերների, Բաղնոբիի թամբերի, Մեկլենի ամաններ, կօլմանի կրախմալ և մանանեխ, Ծվարցի ալբօմներ և այլն և այլն:

45—100

ОТЪ КОНТОРЫ ИЗДАНІЯ ГАЗЕТЫ

„РУССКІЙ КУРЬЕРЪ“.

Вслѣдствіе распоряженія Г. Министра Внутреннихъ Дѣлъ отъ 16-го декабря сего года,

„РУССКІЙ КУРЬЕРЪ“

ПРІОСТАНОВЛЕНЪ НА ТРИ МѢСЯЦА.

Во все время этой пріостановки, взамѣнъ „РУССКАГО КУРЬЕРА“, будутъ высылаться гг. столичнымъ и иногороднимъ подписчикамъ „РУССКІЯ ВѢДОМОСТИ“.

Гг. подписчики, не желающіе этого, могутъ получать обратно деньги изъ конторы изданій „РУССКІЙ КУРЬЕРЪ“.

ПО ОКОНЧАНІИ СРОКА ПРІОСТАНОВКИ,

„РУССКІЙ КУРЬЕРЪ“

БУДЕТЪ ВЫХОДИТЬ ПО ПРЕЖНЕМУ.

ПОДПИСКА НА

„РУССКІЙ КУРЬЕРЪ“

продолжается на прежде объявленныхъ условіяхъ

НВ. Принимается подписка на „РУССКІЯ ВѢДОМОСТИ“ и другіе журналы и газеты въ конторѣ изданія „РУССКАГО КУРЬЕРА“ по цѣнамъ редакціи.

2—3

ՎԱՐՇԱՎԱՅԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՏԷՐ ԻՕՍԻՖ ՖՐԱԺԷԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Շատ անգամ ինձ լուրեր են հասնում, որ թոյլ, փափուկ և վատ ԱՐԾԱԹԱՋՐԱԾ իրերը, որոնք ոչինչ գին չունեն, ծախվում են իմ ՖԻՐՄԱՅԻ ՊԱՏՐՈՒԱԿՈՎ: Այդ պատճառով անհրաժեշտ համարեցի ԳՈՐԾԱՐԱՆԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ բանալ ԹԻՖԼԻՍԻ մէջ, որտեղ քանակութեամբ և մանր կը վաճառվեն իմ գործարանի բոլոր արդիւնաբերութիւնները գործարանական գներով, ՉԸ ՀԱՇՒԵԼՈՎ տեղափոխութեան և խանութի ԾԱԽՍԵՐԸ: Խանութի մէջ կը լինեն իրեր ԿԵՂԾ ԱՐԾԱԹԻՑ, ՄԵԼԽԻՕՐԻՑ և ՄԱՔՈՒՐ ԱՐԾԱԹԻՑ 84%:

Իմ արդիւնաբերութիւնները կատարելապէս փոխարինում են մաքուր արծաթը, մանաւանդ պատիւ ունեմ առաջարկել ԴԱՆԱԿՆԵՐ, ՊԱՏԱՌԱՔԱՂՆԵՐ, ԴԳԱԼՆԵՐ, ԹԷՅԻ ԴԳԱԼՆԵՐ, նոյնպէս ՍԵՐՎԻԶՆԵՐ սեղանի, թէյի և կաֆէի համար:

Այդ իրերը իրանց բոլոր մասերով ԱՄՈՒՐ ԵՆ, լաւ արծաթաջրված, այդ պատճառով նրանց կարելի է կրակի մէջ դնել և ԳՈՅՆԸ չեն կորցնի:

Բոլոր իրերը երկար տարիների գործածութիւնից փչանում են, ուստի ես կարող եմ նրանց ՆՈՐԻՑ արծաթաջրել կամ թէ ԳՆԵԼ իրանց սկզբնական ԱՐԺՈՂՈՒԹԵԱՆ $1/_3$:

Վաճառականներին և քանակութեամբ գնողներին ԶԻՋՈՒՄՆ է լինում: Օտարաքաղաքացի գնողները կարող են ստանալ իմ ապրանքները նոյն ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ, ինչպէս իմ միւս բոլոր խանութներից:

Ասածներիս ճշմարտութեան մէջ յարգելի հասարակութիւնը կարող է համոզվել ԻՄ ԽԱՆՈՒԹԻ մէջ, որ գտնվում է ԴՎՈՐՑՕՎԱՅԱ ՓՈՂՈՑԻ վրա, Երալօվի տանը, ԿԱԼԱՄԿԱՐՕՎԻ խանութի ՀԱՆԴԷՊ:

Հասցէ նամակների համար. I. ФРАЖЕ, ТИФЛИСЪ.

Ի. ՖՐԱԺԷ ՎԱՐՇԱՎԱՅԻՑ

5—6 (2)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 28-ԻՆ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ

ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԹԱՏՐՈՆՈՒՄ

Լինելու է ԿՕՆՑԵՐՏ Հիւսիսային Ամերիկայից եկած ՆԷԳՐՆԵՐԻ և ՆԷԳՐՈՒՀԻՆԵՐԻ, առաջնորդութեամբ

ՄԻՍՏԸՐ ՀԱՐԻ ԿԼԻՖՏՕՆԻ

Կօնցերտը բաղկացած է պարերից, երգերից և մարմնամարզական վարժութիւններից:

2—2

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 27 Декабря 1882 года. Типогр. Главн. Упр. Главнонач. гражд. час., Лор.-Мелик. ул. каз. д.